

วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่

ที่มา : วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่ โดย อาจารย์กนกกาญจน์ นกุล อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

สุภกัญญา ชวนิชย์

วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่ ผลงานวิจัยระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ของ อาจารย์กนกกาญจน์ นกุล ซึ่งปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย เป็นแนวคิดในการเชื่อมโยงเนื้อหาของวรรณคดี ลักษณะของตัวละคร พระอัจฉริยภาพในการทรงเป็นนักประพันธ์ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 โดยนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือหลักอริยสัจสี่ มาอธิบายให้เห็นภาพ

ผู้ที่อ่านวรรณคดีไทยมาแล้วหลาย ๆ เรื่องคงจะมีความเห็นว่า วรรณคดีไทยหลายเรื่องมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกชายหญิงที่ต้องมีอุปสรรคนานัปการทำให้ความรักไม่สมหวัง เรื่องราวทั้งหมด

จึงจบลงด้วยความเศร้า และความทุกข์ของตัวละคร บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาก็เป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่ตัวละครพบกับความทุกข์เนื่องจากความรัก

เรื่องย่อของมัทนะพาธา

จอมเทพสุเทษณ์เป็นเทพผู้ใหญ่บนสวรรค์ เป็นทุกข์อยู่ด้วยความลุ่มหลงเทพธิดามัทนา แม้จิตรระรถ ผู้สารทิศูบารมีจะนำรูปของเทพเทวีผู้เลอโฉมหลายต่อหลายองค์มาถวายให้เลือกชม สุเทษณ์ก็มิสนใจไยดี จิตรระรถจึงนำมาถวายวิวิธารมาเฝ้า สุเทษณ์ให้มายาวิไน เวทมนตร์เรียกนางมัทนามาหา เมื่อมาแล้วนางมัทนา ก็เหม่อลอยมิมีสติสมบุรณ์เพราะตกอยู่ในฤทธิ์มนตรา สุเทษณ์มีต้องการได้นางด้วยวิธีเยี่ยงนั้นจึงให้มายาวิไน คลายมนตร์ แต่ครั้นได้สติแล้ว นางมัทนาก็ปฏิเสธว่า มิมีจิตเสนหาตอบด้วยมีว่าสุเทษณ์จะเกี่ยวพาและ รำพันรักอย่างไร สุเทษณ์โกรธนักจึงจะสาปมัทนา ให้ไปเกิดในโลกมนุษย์

นางมัทนาขอให้นางได้ไปเกิดเป็นดอกไม้ไม่มีกลิ่นหอมเพื่อให้มีประโยชน์บ้าง สุเทษณ์จึงสาปมัทนา ให้ไปเกิดเป็นดอกกุหลาบทั้งงามทั้งกลิ่นทั้งรูป และมีแต่เฉพาะบนสวรรค์ยังไม่เคยมีในโลกมนุษย์ โดยที่ในทุก ๆ 1 เดือน นางมัทนาจะกลายร่างเป็นคนได้ชั่ว 1 วัน 1 คืน ในเฉพาะวันเพ็ญของแต่ละเดือนเท่านั้น และถ้านาง มีความรักเมื่อใด นางก็จะมิต้องคืนรูปเป็นกุหลาบอีก แต่นางจะได้รับความทุกข์ทรมานเพราะความรักจน มีอาทอนอยู่ได้ และเมื่อนั้นถ้านางอ่อนวอนขอความช่วยเหลือ ตนจึงจะดโทะทนต์นี้ให้แก่นาง

นางมัทนาไปจุติเป็นกุหลาบงามอยู่ในป่าหิมะวัน บรรดาศิษย์ของฤๅษีนามกาละทรรคินมาพบเข้าจึงนำความไปบอกพระอาจารย์ กาละทรรคินจึงให้ชุดไปปลุก ในบริเวณอาศรมของตน ในขณะที่จะทำการขุดก็มีเสียง ผู้หญิงร้อง กาละทรรคินเล็งญาณดูก็รู้ว่าเป็นเทพธิดา มาจุติ จึงได้เอ่ยเชิญและสัญญาว่าจะคอยดูแลปกป้อง สืบไป เมื่อนั้นการจึงสำเร็จด้วยดี

วันเพ็ญในเดือนหนึ่งท้าวชัยเสนกษัตริย์แห่ง หัสตินาปุระได้เสด็จออกล่าสัตว์ในป่าหิมะวันและได้แวะ มาพักที่อาศรมพระฤๅษี ครั้นได้เห็นนางมัทนาในโฉมของ นารีผู้งดงามก็ถึงกับตะลึงและตกหลุมรัก จนถึงกับรับสั่ง

ให้มหาดเล็กปลุกพลับพลาพักแรมไว้ใกล้อาศรมนั้นทันที

ท้าวชัยเสนรำพันถึงความรักลึกซึ้งที่มีต่อนางมัทนา ครั้นเมื่อนางมัทนาออกมาที่ลานหน้าอาศรมก็มีเห็นผู้ใด ด้วยเพราะท้าวชัยเสนหลบไปแฝงอยู่หลังกอไม้ นางมัทนาได้พรรณาถึงความรักที่เกิดขึ้นในใจอย่างท่วมท้น ท้าวชัยเสนได้สดับฟังทุกถ้อยความ จึงเผยตัวออกมาทั้งสองจึงกล่าวถึงความรู้สึกอันล้ำลึกในใจที่ตรงกันจนเข้าใจในรักที่มีต่อกัน จากคำคืนถึงยามรุ่งอรุณ ท้าวชัยเสนจึงทรงประกาศหมั้นและคำสัตย์ญาคู ณ ริมฝั่งลำธารใกล้อาศรมนั้น

เมื่อมีความรักแล้ว นางมัทนาก็ยังคงรูปเป็นนางริ้วงามมิต้องกลายเป็นกุหลาบอีก ท้าวชัยเสนได้ทูลขอนางมัทนา พระฤๅษีกียกให้โดยให้จัดพิธีบูชาทวยเทพและพิธีวิวาห์มงคลในป่านั้นเสียก่อน

ท้าวชัยเสนเสด็จกลับวังหลายเพลาล้วนแต่ก็มีได้เสด็จไปยังพระตำหนักข้างในด้วยว่ายังทรงประทับอยู่แต่ในอุทยาน พระนางจันทิมาเหสีให้นางกำนัลมาสืบดูจนรู้ว่าพระสวามีนำสาวชาวป่ามาด้วย จึงตามมาพบท้าวชัยเสนกำลังอยู่กับนางมัทนาพอดี เมื่อพระนางจันทิมาเฝ้าจาก่อนขออดดูหมิ่นนางมัทนา ท้าวชัยเสนก็กริ้วและทรงดุด่าว่าเป็นมเหสีผู้ริษยา พระนางจันทิมาแค้นใจนักให้คนไปทูลฟ้องพระบิดาผู้เป็นเจ้าแห่งนครนครให้ยกทัพมาทำศึกกับท้าวชัยเสน จากนั้นก็คบคิดกับนางค่อมธราลีและวิหกรพราหมณ์หมอเสน่ห์ ทำอุบายกลั่นแกล้งนางมัทนาโดยส่งหนังสือไปทูลท้าวชัยเสนว่านางมัทนาป่วย ครั้นเมื่อท้าวชัยเสนรีบเสด็จกลับมาเยี่ยมนางมัทนา ก็กลับพบหมอพราหมณ์กำลังทำพิธีอยู่ใกล้ ๆ ต้นกุหลาบ วิหกรกับนางเกศินีข้าหลวงของนางจันทิมาจึงทูลใส่ความว่านางมัทนาให้ทำเสน่ห์เพื่อให้ได้ร่วมชื่นชมสุขสมสู่กับศุภางค์ ท้าวชัยเสนกริ้วนักรับสั่งให้ศุภางค์ประหารนางมัทนาแต่ศุภางค์ไม่ยอม ท้าวชัยเสนจึงสั่งประหารทั้งคู่

พระนางจันทิมาได้ช่องรีบเข้ามาทูลว่าตนจะอาสาออกไปห้ามศึกพระบิดาซึ่งคงเข้าใจผิดว่านางกับท้าวชัยเสนนั้นบาดหมางกัน แต่ท้าวชัยเสนตรัสว่าทรงรู้ทันอุบายของนางที่คิดก่อศึกแล้วจะห้ามศึกเอง พระองค์จะขอออกทำศึกอีกคราแล้วตัดหัวภักษัตริย์มครพอดาเอามาให้นางผู้ชบถต่อสวามีตนเอง

ขณะตั้งค่ายรบอยู่ที่นอกเมืองวิหกรพราหมณ์เฒ่าได้มาขอเข้าเฝ้าท้าวชัยเสนเพื่อสารภาพความทั้งปวงว่าพระนางจันทิมาเป็นผู้วางแผนการร้าย ซึ่งในที่สุดแล้วตนสำนึกผิดและละอายต่อบาปที่เป็นเหตุให้คนบริสุทธิ์ต้องได้รับโทษประหาร ท้าวชัยเสนทราบความจริงแล้วคั่งแค้นจนดำริจะแทงตนเองให้ตาย แต่อำมาตย์นั้นทิวรรณะเข้าห้ามไว้ทันและสารภาพว่าในคืนเกิดเหตุนั้นตนละเมิดคำสั่ง มิได้ประหารศุภางค์และนางมัทนา หากแต่ได้ปล่อยเข้าไป ซึ่งนางมัทนานั้นได้โสมะทัตติษญ์เอกของฤๅษีกาละทรรคินนำพากลับสู่อาศรมเดิม แต่ศุภางค์นั้นแฝงกลับเข้าไปร่วมกับกองทัพแล้วออกต่อสู้กับข้าศึกจนตัวตาย ท้าวชัยเสนจึงรับสั่งให้ประหารท้าวหมครที่ถูกจับมาเป็นเชลยไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ส่วนพระนางจันทิมาเหสีนั้นทรงให้เนรเทศออกนอกพระนคร ด้วยทรงเห็นว่าอन्नาริผู้มีใจมุ่งร้ายต่อผู้เป็นสามีก็ต้องแพ้ยัยตนเอง มิอาจอยู่เป็นสุขได้นานแน่

ฝ่ายนางมัทนานั้นได้ทำพิธีบูชาเทพและวอนขอร้องให้สุเทพณ์จอมเทพช่วยนางด้วย สุเทพณ์นั้นก็ยินดียิ่งจะแก้คำสาปและรับนางเป็นมเหสี แต่นางมัทนาก็ยังคงปฏิเสธและว่าอन्नาริจะมีสองสามีได้อย่างไร สุเทพณ์เห็นว่านางมัทนายังคงปฏิเสธความรักของตน จึงกริ้วนักสาปส่งให้นางมัทนาเป็นดอกกุหลาบไปตลอดกาล มิอาจกลายร่างเป็นมนุษย์ได้อีกต่อไป

เมื่อท้าวชัยเสนตามมาถึงในป่า นางปริยมาวาทที่ตามมาปรนนิบัติดูแลนางมัทนาด้วยก็ทูลเล่าความทั้งสิ้นให้ทรงทราบ ท้าวชัยเสนจึงร้องว่าให้ด้วยความอาลัยรักแล้วขอให้พระฤๅษีช่วย โดยใช้มนตราและกล่าวเชิญนางมัทนาให้ยินยอมกลับเข้าไปยังเวียงวังกับตนอีกครา

เมื่อพระฤๅษีทำพิธีแล้ว ท้าวชัยเสนก็รำพันถึงความหลงผิดและความรักที่มีต่อนางมัทนาให้ต้นกุหลาบได้รับรู้ จากนั้นจึงสามารถชุบต้นกุหลาบได้สำเร็จ ท้าวชัยเสนได้นำต้นกุหลาบขึ้นวอทองเพื่อนำกลับไปปลูกในอุทยาน และขอให้ฤๅษีกาละทรรคินให้พรวิเศษว่ากุหลาบจะยังคงงามมิโรยราตราบจนกว่าตัวพระองค์เองจะสิ้นอายุขัย พระฤๅษีก็อวยพรให้ตั้งใจ และประสิทธิประสาทพรให้กุหลาบนั้นดำรงอยู่คู่โลกนี้ไม่มีสูญพันธุ์

อีกทั้งยังเป็นไม้ดอกที่กลิ่นอันหอมหวานสามารถช่วยดับทุกข์ในใจคนและดลบันดาลให้จิตใจเบิกบานเป็นสุขได้ ชาย-หญิงเมื่อมีรักก็จักใช้ดอกกุหลาบเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักแท้สืบต่อไป

สาเหตุที่ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาต้องพบกับความทุกข์และความเดือดร้อนนั้น เพราะมิได้กำจัดทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ตามหลักอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการดับทุกข์จากปัญหาต่าง ๆ จึงทำให้ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาทุกตัวได้รับความทุกข์ความเจ็บปวดจากความรัก โดยตัวละครสำคัญ 4 ตัว ได้แก่ มัทนา ท้าวชัยเสน สุเทษณ์ และนางจันทิ มีความรักอันเนื่องมาจากความเสน่หาทั้งสิ้น

ความรักนั้นหากเป็นความรักใคร่ปรารถนาแล้วเป็นทุกข์ทั้งสิ้นเพราะความคาดหวังจะไปอยู่กับสิ่งที่ตนเองต้องการจะได้รับ แต่หากเป็นความรักด้วยเมตตาปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล ที่เรียกว่า รักมีแต่ให้แล้วทุกอย่างจะเป็นความสุขและความอึดอ้อมในความรักนั่นเอง

ตัวละครเอกของเรื่องคือ

มัทนา มีทุกข์คือ ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในความไม่รัก และทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในรัก

ท้าวชัยเสน เป็นกษัตริย์ผู้มีจิตใจโลเลและอ่อนแอ มีทุกข์คือทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความรัก และทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความหึงหวง

สุเทษณ์ มหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ดำรงตนอยู่ในธรรมอันประเสริฐคือพรหมวิหาร 4 แต่มีอาสภมหวังในความรักก็มีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์คือ ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากการไม่ได้ในสิ่งที่รัก นั่นคือมัทนา แต่การดำรงตนอยู่ในพรหมวิหาร 4 ทำให้สุเทษณ์สามารถละอกุศล และเพียรสร้างกุศลให้เกิดขึ้นในใจเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์ได้ ดังที่สุเทษณ์ให้อภัย และระงับความโกรธของตนได้ อีกทั้งหาทางช่วยมัทนาให้พ้นทุกข์โดยให้มัทนาถลายร่างเป็นดอกกุหลาบชั่ววันจันทร์ เพื่อไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะรักอีก

นางจันทิ ผู้มีโทษเป็นนิจมีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความอิจฉาริษยา ซึ่งมาจากการขาดสติยังคิดให้ถูกต้องและรอบคอบก่อนตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ

พระกาละทรงดิน ผู้นำดอกกุหลาบมัทนามาดูแลเลี้ยงดูเป็นลูก มีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากการพลัดพรากจากผู้เป็นที่รักซึ่งมาจากความรักความห่วงใยที่มีต่อมัทนา

ท้าวมคธ บิดาผู้รักลูกยิ่งชีวิตมีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความรักลูกคือนางจันทิ ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ของท้าวมคธมาจากความรัก ความห่วงใยที่มีต่อนางจันทิ

ศุภางค์ ทหารเอกผู้มีหัวใจภักดีมีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากโมหะคือความหลงเป็นทุกข์และเหตุแห่งทุกข์จากความยึดมั่นในความรัก ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีที่มีต่อท้าวชัยเสน

อรალი นางจอมผู้ปล้ำลักษณะทั้งร่างกายและจิตใจมีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความรัก ซึ่งมาจากความรัก ความภักดีที่มีต่อนางจันทิ

ปริยัมวะทา นางข้าหลวงผู้มีใจภักดีต่อมัทนามีทุกข์และเหตุแห่งทุกข์อันเกิดจากความจงรักภักดีซึ่งมาจากความรัก ความภักดีที่มีต่อมัทนานายผู้เป็นที่รัก

ความทุกข์ของตัวละครสำคัญ 4 ตัว คือ มัทนา ท้าวชัยเสน สุเทษณ์ และนางจันทิ ล้วนเกิดจากความรัก ความปรารถนา แบบมีกิเลส จึงทำให้วนเวียนอยู่ในทุกข์อย่างไม่รู้จบสิ้น มีเพียงสุเทษณ์เท่านั้นที่เริ่มแรกมีมูลเหตุแห่งทุกข์มาจากความรักแบบเสน่หา แต่ด้วยเพราะสุเทษณ์คือมหาเทพผู้ดำรงตนอยู่ใน พรหมวิหาร 4 จึงทำให้อกุศลในจิตเบาบางซึ่งถือเป็นตัวละครแบบอย่างที่กำลังสอนให้เห็นวิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์จากโลกียะ ไปสู่โลกุตระ

สำหรับตัวละครรองอีก 5 ตัว คือ พระกาละทรงดิน ท้าวมคธ ศุภางค์ อรალი และ ปริยัมวะทา เป็นทุกข์เพราะความรัก ความปรารถนาดีที่ทุ่มเทและหวังดีมากเกินไป หรือเป็นความรักที่ขาดปัญญาจนทำให้เป็นทุกข์ ซึ่งความทุกข์ของตัวละครทั้ง 9 ตัว ล้วนแต่มาจากความไม่ได้ตั้งใจปรารถนาหรือตณหา

ทั้งสิ้น ไม่ว่าความทุกข์นั้นจะเกิดจากความรักแบบ
มีกิเลส หรือความรักที่ขาดปัญญานั้นเอง

บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาทำให้
สังคมได้ประจักษ์ในพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงแฝงหลักธรรมและ
แนวคิดทางพุทธศาสนา อันเป็นหัวใจสำคัญของหลัก
คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ หลักอริยสัจสี่
ไว้อย่างลึกซึ้ง แฝงยล โดยไม่เสียอรรถรสของวรรณคดี
หรือทำลายความไพเราะของคำประพันธ์ ทำให้ผู้อ่าน
ได้เรียนรู้ ชื่นชมธรรมะ หรือกฎตามธรรมชาติของชีวิต
และหลักการดำเนินชีวิตให้พ้นจากความทุกข์ที่ถูกต้อง
อย่างแท้จริง อีกนัยหนึ่งเห็นว่า วรรณคดี วรรณกรรม
นอกจากจะนำเสนอความสนุกสนาน และความไพเราะ
แล้วผู้ประพันธ์ยังแทรกคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม
ให้แก่ผู้อ่าน และต้องการให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ถึงผลดี
ของการมีธรรมะ และผลเสียของการขาดธรรมะในการ
ดำเนินชีวิต ผ่านบทบาทตัวละครได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้
ผู้อ่านต้องอาศัยการอ่านตีความอย่างลึกซึ้งจึงจะเข้าใจ
สารนั้นได้

**มัทนะพานำเสนอแนวคิดและวิธีการ
ปฏิบัติให้หลุดพ้นจากอกุศล อันทำให้เกิดความรัก
แบบโลกียะ ไปสู่ความรักแบบโลกุตระผ่านตัวละคร
สำคัญคือสุเทษณ์** ซึ่งสามารถละอกุศลให้เบาบางลง
ด้วยการใช้ศีล และธรรมะระงับโทสะ ใช้ทานระงับ
โลภะ และใช้ปัญญาระงับโมหะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง
จิตวิญญาณที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวของระหว่างนักธรรม
และกวีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่นำเสนอธรรมะและแนวทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์
ได้อย่างน่าสนใจชวนติดตาม และเห็นภาพชัดเจน
ได้อย่างลึกซึ้งแยบยล

การสร้างตัวละครสุเทษณ์ได้อย่างประณีต ลึกซึ้ง
และแยบคายเช่นนี้ แสดงถึงพระอัจฉริยภาพใน
“พระมหาธีรราชเจ้า” ของปวงชนชาวไทย ซึ่งทรงให้

ปัญญาแก่พสกนิกรของพระองค์ท่าน ทำให้เกิดการ
ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของบทละครพูดคำฉันท์
เรื่องมัทนะพาธาได้ดียิ่งขึ้น สุเทษณ์จึงเป็นตัวละคร
ที่มีบทบาทเด่นและสำคัญที่สุดของเรื่องเมื่อวิเคราะห์
ตามหลักอริยสัจสี่

งานวิจัยนี้ทำให้เกิดความคิดใหม่ในการอ่าน
บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพานั้นคือการมอง
ตัวละครสุเทษณ์ในทัศนะที่ต่างไปจากเดิม จากที่ผู้อ่าน
วรรณคดีไทยส่วนใหญ่เห็นว่าสุเทษณ์คือตัวละคร
ฝ่ายร้ายที่มีแต่ความโหดร้าย และเห็นแก่ตัว เป็นฝ่าย
ตรงข้ามกับท้าวชัยเสน เมื่อมัทนาไม่รักสุเทษณ์ สุเทษณ์
จึงใช้อำนาจสาปมัทนาให้กลายเป็นดอกกุหลาบเพื่อให้
ไม่สมหวังในความรักกับท้าวชัยเสน แต่เมื่อพิจารณา
การกระทำของสุเทษณ์อย่างละเอียดถี่ถ้วนตามหลัก
อริยสัจสี่แล้วพบว่าสุเทษณ์มีความเป็นสุภาพบุรุษ และ
มีคุณธรรม เสียสละความสุข ความพอใจส่วนตัวเพื่อ
มัทนาหญิงที่ตนรักอย่างจริงใจ ละอกุศลคือตนหา
ออกจากจิตใจ การสาปมัทนาให้กลายเป็นดอก
กุหลาบชั่ววันจันทร์ เพื่อปกป้องนางจากความทุกข์ทรมาน
ด้วยใจเมตตากรุณายิ่งเพื่อจะได้ไม่ต้องพบกับความรัก
อันทำให้เกิดทุกข์ สุเทษณ์จึงเป็นตัวละครเพียงตัวเดียว
ที่พบหนทางพ้นทุกข์ นำพาตนเอง และบุคคลอันเป็นที่รัก
ไปสู่ความสุขแห่งโลกุตระธรรม ด้วยใจที่สงบและ
เป็นสุขอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นการเน้นย้ำว่า
บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาเป็นวรรณคดี
ชิ้นเอกของไทยที่ดีเด่นทั้งทางด้านการใช้ภาษาที่ไพเราะ
และการนำเสนอแนวคิดที่แฝงหลักธรรมคำสอนของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้อย่างลึกซึ้งประณีต จึงทำให้
บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาได้รับการสืบทอด
เป็นมรดกทางวรรณศิลป์ อันมีคุณค่ายิ่งต่อแวดวง
วรรณคดีไทยมาจนถึงปัจจุบัน

